

שמורת טבע עין פרת

בן אדם למקום www.parks.org.il | *3639 |

ברוכים הבאים לשמורת טבע עין פרת

"וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי שְׁנִית לְאִמְרִי: קַח אֶת-הָאָזוֹר אֲשֶׁר קָנִיתִּי אֲשֶׁר עַל מַתְנֶיךָ וְקוּם לֶךְ פָּרְתָהּ וְטַמְנֶנָּה שָׁם בְּנִקְיָה הַסֹּלֶעַ. וְאַלְךָ וְאַטְמְנֶנָּהוּ בַּפֶּרֶת כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אוֹתִי."

(ירמיהו י"ג 3-5)

נחל פרת

עין פרת (עין פארה) הוא הגדול מבין שלושה מעיינות עיקריים בנחל, הנובעים בכל ימות השנה, ועל שמו נקרא הנחל כולו – נחל פרת. שני המעיינות העיקריים הנוספים הם עין מבוע ועין קלט. הנחל נחלק לשלושה קטעים, וכל קטע זכה לשם בערבית: הקטע העליון – ואדי פארה; הקטע התיכון – ואדי פוואר; והקטע התחתון – ואדי אל-קלט.

נחל פרת זורם לכל רוחבו של צפון מדבר יהודה, מירושלים לירחו, לאורך 28 ק"מ. הוא יורד מרום 770 מ' מעל פני הים עד הישפכו לירדן – 395 מ' מתחת לפני הים. בדרכו מתחתר הנחל בשכבות הגיר, שכונות את הקמרים של מדבר יהודה, והוא יוצר קניונים ומצוקים זקופים בנופי המדבר. בזכות שפע המים גדלה בסמוך לנחל צמחיית מים עשירה במיוחד, ובמימיו שוכנים דגים, רכיכות ופרוקי רגליים. דו-חיים, יונקים, זוחלים ועופות שונים "מתפרנסים" מהנחל ומהצמחייה שלידו.

האדם התגורר באזור נחל פרת למן ימי קדם. שרידי יישובים, מנזרים וארמונות "זרועים" לאורך הנחל, וכן שרידים המעידים על פעילות חקלאית באזור שהתבססה על מי הנחל. כך למשל, לאורך הנחל נמצא כמה אמות מים, שהקדומה בהן מתוארכת לתקופה החשמונאית (ההלניסטית, מאה 2 לפסה"נ) והחדשה שבהן בת-זמננו. לאורך הנחל עוברות כמה מהדרכים העתיקות שחיברו בין ירושלים ליריחו.

משתלם לצאת לטבע

רכשו עכשיו מינוי וטיילו חינום כל השנה בשמורות הטבע ובגנים הלאומיים

אתרים נוספים בקרבת מקום:

המים בנחל

מעיינות נחל פרת שופעים כמויות מרשימות של מים, הודות למבנה הגיאולוגי של הרי יהודה. מי הגשמים הרבים, היורדים בהרי יהודה, מחלחלים וזורמים מזרחה מקו פרשת המים הגיאולוגי (אזור נווה אילן-רמת רזיאל), בשכבות הסלע שבתת-הקרקע. המים פורצים בכל מקום שבו רצף השכבות הזה נקטע. קניון נחל פרת הוא אחד המקומות במדבר יהודה שבו נקטע רצף השכבות הזה, ופורצים בו כמה מעיינות, שיוצרים פלג נאה, הזורם ללא הפסקה בכל ימות השנה. עין פרת נובע אל תוך בריכה טבעית בסלע, והוא שופע כ-1,500 מ"ק מים ביממה. במורד הנחל נובעים עוד שני מעיינות גדולים: עין מבוע (עין פוואר) ועין קלט.

משנת 1927 שימשו מי עין פרת, ומאוחר יותר גם מי עין מבוע ועין קלט, את תושבי צפון ירושלים ומזרחה. את מפעל המים בנו הבריטים. הם שאבו את מי המעיינות, העבירו אותם בסדרה של בריכות שיקוע וסינון ו"דחפו" אותם באמצעות משאבה חשמלית, במעלה ההר אל ירושלים. בשנת 1970 הופסקה השאיבה מהמעיינות, משום שירושלים המזרחית החלה לקבל את מי השתייה ממעיינות הירקון. מאז, המים זורמים בנחל בצורה טבעית. שרידי בתי המשאבות ושרידי הצינור שהוביל את המים עדיין נמצאים בשמורת הטבע. בית המשאבות המרכזי שופץ, וכיום שוכנים בו משרדי השמורה.

שרידי העבר

בימי קדם נוצלו מי המעיין לשתייה ולהשקיית שטחי עיבוד חקלאי. לאורך הנחל נוכל להבחין בשרידי מפעל המים העתיק; אמת מים הבנויה מחוליות אבן מסותתות, שנבנתה בתקופה

מי הנחל

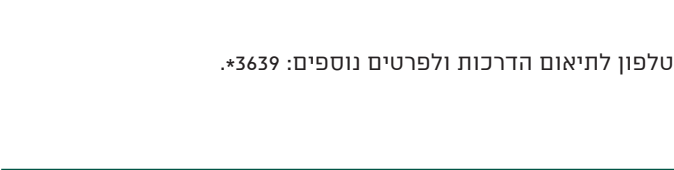
אנא שמרו על כללי ההתנהגות, למענכם ולמען הבאים אחריכם:

- החי, הצומח והדומם הם ערכי טבע מוגנים – אין לפגוע בהם, גם לא למטרות לימוד. הדיג אסור;
- אין לפגוע בעתיקות!
- אין לטפס על המבנים!
- הכניסה למערות אסורה!
- ההליכה מותרת בשבילים המוסדרים בלבד!
- שימו לב – בבריכות ובסביבתן קיימת סכנת החלקה!
- השתייה ממי המעיינות – אסורה!
- הבערת אש אסורה!
- הטיפוס מותר רק באזורים המיועדים לכך והמסומנים בהתאם!
- בשמורה בריכות שכשוך. סכנת טביעה! הרחצה באחריות ההורים או מלווים מעל גיל 18 ובהשגחתם. היזהרו מהחלקה.
- הכניסה לשמורה והשהייה בה מותרות אך ורק בשעות הפתיחה!
- אנא, שמרו על הניקיון והשליכו האשפה לפח.

שעות הביקור:

בקיץ (אפריל-ספטמבר), כל יום בין השעות: 08:00-17:00. בחורף (אוקטובר-מרס), כל יום בין השעות: 08:00-16:00. **הכניסה לשמורה מותרת עד שעה אחת לפני שעת הסגירה.** בערבי שבת וחג נסגרת השמורה שעה אחת מוקדם יותר.

שער השמורה פתוח בשעות הביקור וננעל עם סגירת האתר. לא ניתן להוציא כלי רכב מהשמורה לאחר נעילת השער!

טלפון לתיאום הדרכות ולפרטים נוספים: *3639.

כתיבה: דינה ויינשטיין;
עריכה לשונית: נועה מוטרז; מפה: אביגדור אורנג;
הפקה: עדי גרינבאום;
צילומים: דורון ניסים, איתי צוקרמן, ארכיון רשות הטבע והגנים © הוצאת רשות הטבע והגנים

החשמונאית (מאה 2 לפסה"נ), והוליכה מים אל "ארמונות החורף" של החשמונאים ליד יריחו. גם בתקופות הרומית והביזנטית נעשה שימוש באמת המים, ובמאה השביעית נבנתה אמה רחבה מצינורות חרס על יסודות האמה החשמונאית. בשנת 1919 בנו בני משפחת אל-חוסייני, שעיבדו את הקרקעות בנחל, אמת מים מבטון – מעין מבוע דרך עין קלט ועקבת ג'בר והשדות החקלאיים שסביבו – על גבי מובילי המים העתיקים.

זכוכת שפע המים ונוחות המעבר באזור, התגורר האדם בנחל פרת ובסביבותיו למן ימי קדם. לכל אורך הנחל זרועים שרידי יישובים ושרידי מנזרים ביזנטיים. שלושה מנזרים פעילים גם כיום, ואחד מהם, מנזר פארן, שוכן סמוך לעין פרת.

במורד הנחל, מעל גדותו הצפונית, נמצא תל המכונה חורבת פארה. בסקר ארכיאולוגי שנערך, נמצאו במקום שרידים מתקופת הברונזה הקדומה. הממצאים כללו חרסים, חומה גדולה ומתחם קבורה.

על סמך הסקר, הוצע לזהות את המקום עם "הפרה", עיר בנחלת בנימין (יהושע י"ח 23). אפשר גם שזו אפרת, הסמוכה למצבת קבורת רחל "קובור בני איסראיל" (קברי בני ישראל), שנמצאת לא הרחק משם, סמוך לכביש שבין חיזמא לענתא.

ממזרח לחורבת פארה, במעלה המוביל למנזר ובמורד הנחל, נמצאים שרידי טחנות קמח שהופעלו בכוח המים.

צמחייה

שמורת טבע עין פרת נמצאת באזור הספר – שטח מעבר בין האזור הים-תיכוני (ממערב) לבין אזור מדבר יהודה (ממזרח) – והודות לכך נמצא בה מגוון מיני צומח, המורכב מצומח ים-תיכוני ומצומח מדברי.

את ערוץ הנחל מלווה צמחיית נחלים, הניזונה ממי המעיינות. מבין צמחים אלה נוכל לזהות את **גרגיר הנחלים** – הצומח בגושים בשולי שפת המים, גובהו כ-20 ס"מ ופרחיו לבנים, ולעליו טעם צנון חריף; **נענע משובלת** – צמח רב-שנתי, מעוצה בבסיסו, שגובהו עד מטר אחד וגדל בגושים צפופים. פרחיו הסגולים-כחולים מצטופפים לתפרחת דמוית שיבולת מוארכת; **ברוניקת המים** – צמח רב-שנתי, שגבעוליו החלולים טבולים במים. בראש הגבעול תפרחת פרחים תכולים, הפורחים מתחילת האביב ולאורך הקיץ כולו; **כרפסת הביצות** – הדומה מאוד במראה לגרגיר הנחלים, אך טעם העלים שונה ומזכיר גזר או כרפס. **קנה מצוי** – דגן רב-שנתי, גבוה מאוד (2.5-5 מ'), גבעולו חלול ולאורכו ערוכים בשני טורים עלים מפושקים. בראש הגבעול מתפתחת תפרחת צפופה, הנראית כמברשת לבנה; **סוף מצוי**; **והרדוף הנחלים** – שיח ירוק עד שגובהו עד 2 מטר. ענפיו ועליו מכילים נוזל חלבי ביותר ופריחתו הוורודה, באביב המאוחר ובקיץ, שובת עין.

מעל גדות הנחל נפגוש ב**שיזף המצוי** – עץ קוצני, בעל כמה גזעים, שגובהו יכול להגיע עד 6 מטרים. נופו סבוך, עליו דמויי אליפסה ופרחיו, צהובים וקטנים, פורחים באביב ובקיץ. פירותיו טעימים

מסלולי טיול נוספים

שביל מסומן בירוק מתחיל בחורבת עלמית בסמוך לשער היישוב עלמון והוא מתחבר לשביל המסומן בכחול בשמורת טבע עין פרת.

שביל מסומן באדום מתחיל בשער הכניסה ליישוב עלמון, עובר דרך כביש הגישה לשמורה ומשם מזרחה לעין מבוע.

שביל מסומן בכחול מתחיל בסמוך למבנה הקופה של השמורה וממשיך עד ל"בית המשאבות".

שביל נוסף המסומן בכחול מתפצל מהשביל המסומן באדום כ-500 מטר ממזרח ל"מתקן פארשל" וממשיך מזרחה בערוץ נחל פרת עד למפגש עם נחל מכמש.

שביל מסומן בשחור מתחיל ביישוב אדם (גבע בנימין) ויורד לנחל מכמש עד למפגשו עם נחל פרת.

בריכת התמר

כדן סגול

למאכל. על חלק מעצי השיזף נבחין ב**הרנוג השיטים** – צמח טפיל, היזיון מהעץ, ופרחיו אדומים ובולטים למרחוק.

בשמורה גדלים עצי בוסתן רבים, שנטעו בעבר תושבי המקום שהתפרנסו מפירותיהם, בהם: **פיקוס התאנה**, **רימון**, **תמר ועצי הדר**. את חורשת עצי ה**איקליפטוס** נטעו הבריטים.

בסדקים אשר במצוקי הנחל גדלים צמחים שלשושיהם כוח חדירה רב, והם מצליחים לנצל כיסי קרקע בסדקים, בהם: **צלף קוצני** – בעל עלים דמויי ביצה ובבסיסם זוג קוצים חדים מאוד. פרחיו גדולים מאוד, לבנים-ורודים, ולהם אבקנים רבים. פרי הצלף מוארך, דמוי ענב. ניצניו משמשים לתיבול. **מציי סורי** – שצורתו גוש צפוף ומעוגל, לעליו שערות זיפניות, ופרחיו, הנסתרים מעט בגוש הצמח, כחולים עם כתמים צהובים. אליהם מצטרפים צמחי סלעים האופייניים לחבל הים תיכוני: **כתלה חריפה** – שעליה המוארכים מפיצים ריח חריף במיוחד, ולתפרחתה צורת חרוט הפוך; והשרכים **דנדנה רפואית** ו**שרכרך ריחני**.

בשלהי הקיץ נפגוש בשמורה את עמודי התפרחת של ה**חצב המצוי**; לאחר הגשם הראשון את ה**סתונונית** וה**כרכום החורפי**; ובחורף ובאביב - שפע של פרחי בר, בהם: **נרקיס**, **כדן סגול**, **עריוני צהוב**, **כלנית**, **נורית**, **רקפת**, **קחוון** ו**טביון**.

נרקיס

חוטמית זיפנית

השביל האדום חוצה את נתיב המים בעין פרת וממשיך מעל הערוץ לעין מבוע.